

PAPER DETAILS

TITLE: BİR ARAÇ OLARAK GÜVENLİK: BOURDIEU VE FOUCAULT OKUMALARIYLA
"TAHAKKÜM" ÜZERİNE BİR ÇÖZÜMLEME

AUTHORS: Umut Seren YARIM,Muhammet Ali YUNUS,Muharrem GÜNES

PAGES: 23-42

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1677703>

**BİR ARAÇ OLARAK GÜVENLİK: BOURDIEU VE FOUCAULT OKUMALARIYLA
“TAHAKKÜM” ÜZERİNE BİR ÇÖZÜMLEME***

U. Seren YARIM ALTUNAY

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi
ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
serenyarim@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-7799-1744

Muhammet Ali YUNUS

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Anabilim Dalı
muhammetaliyunus@hotmail.com

Orcid ID: 0000-0001-6431-789X

Muharrem GÜNEŞ

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi
ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
mgunes92@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-3187-8233

Makale Geliş Tarihi: 01.04.2021 **Makale Kabul Tarihi:** 09.07.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Yarım Altunay, U. S., Yunus, M. A. & Güneş, M. (2021). Bir Araç Olarak
Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine Bir Çözümleme.
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (48), 23-42.

Öz

Modern devlet kamusal güvenliği yasalara dayanan kolluk kuvvetlerinden çok normlar ve normalleştirme ile sağlamaktadır. Günümüzde güvenlik politikalarının gündeme gelmesiyle güvenlik ve özgürlük dengesi yeniden sorunsallaştırılmıştır. Bu çalışmada iktidar ilişkilerinin analizinde önemli bir yere sahip olan Michel Foucault’nun disipline edici iktidar modellemesiyle, Pierre Bourdieu’nün kavramsallaştırdığı “simgesel şiddet”, iktidar rasyonalitesinin ve meşruiyetinin sağlanması bağlamında tartışılmaktadır. Güvenlik olgusunu farklı okuyan bu iki teoriye göre modern dönemin önceki dönemlere göre farkı devletlerin güvenlik için polis ve asker gibi fiziksel şiddet tekelini ellerinde bulundurmak yerine bireyleri, belirlenen kurallara ve normlara göre dizayn etmeleri; makul, normal ve disipline edilmiş vatandaş yetiştirerek güvenlik sağlamalarıdır. Dolayısıyla bu çalışmanın ana amacı Foucault ve Bourdieu üstünden “güvenlikli toplum” adı altında ortaya çıkan tahakküm ilişkilerini tartışmaktır. Bu çerçevede Bourdieu ve Foucault’nun

* 17-20 Nisan 2019 tarihleri arasında Gaziantep’te düzenlenen 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu’nda sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

*Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine
Bir Çözümleme.*

ortaklaştıkları ve farklılaştıkları yönler ön plana çıkarılarak denetim ve gözetim olgusuna yeni açılımlar getiren bu iki teorisyen üzerinden bir tahakküm okuması yapılmaktadır. Bu anlamda çalışmada öncelikle Foucault’nun bio-iktidar ve disipliner iktidar kavramlarından yararlanılıp, sonraki bölümde ise simgesel iktidar ve simgesel şiddet başta olmak üzere “habitus, alan, sermaye, doxa, sembolik düzen” gibi Bourdieu kuramsal çerçevesi aracılığıyla güvenlik üzerine yeni çıkarımlarda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Foucault, Bourdieu, Güvenlikli Birey, Tahakküm

**THINKING OF SECURITY AS AN INSTRUMENT: AN ANALYSIS OF
“DOMINATION” THROUGH BOURDIEU AND FOUCAULT HYPOTHESIS**

Abstract

Modern state provides public security not just by security forces based on law but by norms and normalizing people. Nowadays, security policies have begun to occupy political agendas of states. Therefore, security and freedom balance are problematized by states again. In this research the concepts of Michel Foucault, who is a major philosopher to analyses power relations, as modern power and disciplinary control is going to be discussed with Pierre Bourdieu, who conceptualize symbolic violence, in the context of providing rationality and legitimacy to power. According to these two theorists who maintain the phenomenon of security in a different manner, the difference between the modern period and the previous period is; states instead of holding a monopoly of physical violence, such as police and soldiers; design reasonable, normal and disciplined citizens in accordance with established rules and standards. Therefore, the main purpose of this study is to discuss the relations of domination, which are hidden under the name of secure community, by Foucault and Bourdieu theses. In this context, a reading of domination by two theorists is carried out by highlighting the common and separate points, which they bring new extensions to the phenomenon of supervision and monitoring. In this sense; in the first instance, Foucault's concepts of bio-power and disciplinary power are used. Subsequently, Bourdieu's theoretical framework such as “symbolic power and symbolic violence”, habitus, field, capital, doxa, symbolic order, is treated to make new conclusions about security.

Keywords: Foucault, Bourdieu, Secured Person, Domination

Giriş

Geleneksel devlet yapıları, vergi alımını zorlaştırmadığı ve engellemediği veya genel anlamda bir düzensizliğe, karmaşıklığa yol açmadığı sürece kişiler arası şiddeti ya da bireylerin güvenlik sorununu önemsememiş, ortaya çıkan kamusal şiddet eylemlerine müdahale etmez olmuştur. Giddens’a (2008) göre moderniteyi kendisinden önceki geleneksel toplumlardan ayırt eden kurumsal boyutlardan en önemlisi nüfusun ve gündelik hayatın yeniden düzenlenmesinde gözetim ve denetim

mekanizmalarının oluşturulmasıdır. Buradaki denetim, Foucault'nun (Foucault, 1977 aktaran Giddens, 2020: 62) altını çizdiği gibi bireyin cezaevleri, okullar, kışla, fabrika gibi kurumsal yapılar içerisinde dolaylı olarak kontrolü veya bilginin kontrolü sürecidir.

Toplumsal ilişkilerin başlangıcından beri gözetim, toplumları kontrol etmenin bir aracı olarak egemen olabilmenin ayrıcalıklı bir yolu olmuştur (Akdağ, 2015: 2). Modern devlet kamusal güvenliği; kolluk kuvvetlerinden ziyade öz disiplin, "makul vatandaş" yetiştirme ve ıslah etme, normlar ve normalleştirme ile sağlamaktadır.

Elias (2013), uygarlaşma olarak adlandırılan öz denetimi, oto-kontrol ve iç disiplin şiddet mekanizmalarının merkezileşmesiyle, daha da karmaşıklaşan toplumsal dünyayla ve farklılaşan işlevlerle yani modern devletin oluşumuyla yakından ilgili görür. Elias'a (2013: 305-308) göre devletin fiziksel müdahalesi olmadan güvenlik mekanizmalarının kurulabilmesi için önce istikrarlı bir şekilde işleyen tekeli kurumlara ve bunların tek elde toplanmasına ihtiyaç vardır. Daha sonra devlet tek tek bireylerle uğraşmak yerine belirlediği "doğru" davranışlar bütününe küçük yaştan itibaren bireylerin bilinçlerine enjekte eder. Modern dönemde eylemlerin dokusu öyle karmaşık ve birbirine bağlıdır ki bireylerde "doğru" davranmanın gerektirdiği iç gerilimler fazlaşır ve dışsal baskılar içselleştirilerek iç denetime dönüşür. İşte otomatik olarak işleyen bu alışkanlıklar ve davranışlar bütünü bugünün devletlerinin de kullandığı güvenlik araçlarıdır.

Günümüzde güvenlik politikalarının gündeme gelmesiyle güvenlik ve özgürlük dengesi yeniden sorunsallaştırılmaktadır. Bu çalışmada iktidar ilişkilerinin analizinde önemli bir yere sahip olan Michel Foucault'nun güvenli birey yetiştirme modeli, beden üzerine kurgulanan iktidar modellemesiyle; Pierre Bourdieu'nün aynı doğrultuda simgesel şiddet kavramsallaştırması iktidar rasyonalitesi ve meşruiyeti bağlamında tartışılmaktadır.

Çalışmada güvenlik; polis, asker gibi dışsal bir yöntemle değil, içsel olarak bireyin yazılmış kodlardan dolayı yaptığı oto-kontrolden gelen bir olgu olduğu gerçeğinden hareket ederek ele alınmaktadır. Çalışmada güvenlik olgusuna farklı bir açıdan bakılarak içeriden gelen denetimin dışsal olana göre daha çok etkili ve şekillendirici olduğu çıkarımından yola çıkılmıştır. Bu açıdan bu çalışmada ele alınan önerme Elias'ın (2013) "Uygarlık Süreci II" adlı eserinde ele aldığı ehlileştirilmiş ve medenileştirilmiş insan oluşturma sürecinin de bir izdüşümü olabilmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmanın ana amacı Foucault ve Bourdieu üstünden "güvenlikli toplum" adı altında ortaya çıkan tahakküm ilişkilerini tartışmaktır. Bu çerçevede Foucault ve Bourdieu'nün ortaklaştığı ve ayrıldığı yönler ön plana çıkarılarak denetim ve gözetim olgusuna yeni açılımlar getiren bu iki teorisyen üzerinden bir tahakküm okuması yapılmaktadır. Bu anlamda çalışmada öncelikle Foucault perspektifiyle bireyin nasıl kurgulandığı, bireyin hangi söylemlerle nasıl oluşturulduğu üstünde durulmaktadır. Bir sonraki bölümde ise Bourdieu kavramsal çerçevesi aracılığıyla simgesel iktidar ve simgesel şiddet kavramları başta olmak

*Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine
Bir Çözümleme.*

üzere “habitus, alan, sermaye, doxa” gibi güvenlik üzerine yeni çıkarımlarda bulunmaktadır.

Herkesin Herkesle Savaşı: Foucault’da İktidar

Hobbes okumalarından beslenen Foucault üzerinde Hobbes’un büyük etkisi vardır. Hatta Foucault’nun siyasi analizlerini Hobbes’a dayandırarak yaptığını söylemek yanlış olmaz. Siyaseti savaş terimleriyle açıklayan Foucault, Marx’ın siyaseti yalnızca ekonomik terimlerle açıklamasını yetersiz bulur. Siyaset, savaş sonrası düzendir. Burada Foucault, Hobbes’un (1993) “herkesin herkesle savaşı” fikrinden yararlanarak savaşın mutlak kazananının ya da kaybedenin olmadığını dile getirir. Bu yüzden aslında siyaset, savaşın başka araçlarla yapılmasıdır. Ayrıca bu mücadele silahların değil sembollerin savaşıdır. Foucault (2004: 100), “Toplumu Savunmak” adlı eserinde gerçekten de insanlar arasında gözle görülür, somut, derin ayrımlar olsaydı savaşlar anında bloke olurdu açıklamasını yapar.

Buradan yola çıkılacağı üzere mücadele siyasetin doğasıdır fakat iktidarlar mücadeleyi “rıza” dayalı kavramlarla örttüğü için bireyler bunu hissedememektedir (Foucault, 2005). Egemen olan iktidara meşruiyet ve rıza üretme açısından bir yöntem olarak kullanılan ve 80’lerde giderek alan kazanan anket ve kamuoyu gibi kavramlar yalnızca bir demokrasi illüzyonudur. Toplum içinde egemenler rıza üretmekten çok kendi düşüncelerini ortak kanıymış gibi gösterme eğilimindedir. Halk gönüllü olarak dayatılan düşünceleri kabul etse bile bu bir *rıza* değil sadece *pasif bir onaylama* biçimidir. Siyasal iktidar kendi güvenliğini sağlamak için, bu çatışmaları saklamak, gizlemek ister. Çünkü çatışmaların gün yüzüne çıkması veya yapay bir konsensüs illüzyonu yaratamaması iktidarın kurguladığı söylemi tehlikeye sokar. İktidar ağlarının yüksek gerilimli hatları boyunca iktidar yeni muktedirlere doğru akabilir. Bu noktada Foucault’nun iktidardan ne anladığına bir göz atmak gerekir.

Foucault’nun iktidar düşüncesi Hobbes, Locke, Rousseau gibi klasik devlet teorisyenlerine göre sarsıcı ölçüde yenilikçidir. Geçmiş yüz yıllarda teorisyenler iktidarı göklerden, daha sonra krallardan almış ve son olarak da iktidarı devlet mekanizmaları ile halk arasında paylaştırmıştır. Foucault’nun farkı, iktidarı herkesin elinden almasıdır. Bu durum iktidarın Big Bang’i olarak adlandırılabilir. İktidar vardır ama her yerdedir; kimsenin tekeline ait değildir ve akışkandır, bir görünür bir kaybolur (Foucault, 2005: 70-71).

Foucault’nun ortaya koyduğu iktidar konseptini anlamadan Foucault’yu anlamak mümkün değildir. Foucault’nun (aktaran Giddens, 2008) sorguladığı gibi; “eğer iktidar sadece olumsuz bir baskı işlevinden ibaret olsaydı ona gerçekten tutarlı bir biçimde itaat eder miydik”? Foucault “İktidarın Gözü” (2003) adlı eserinde iktidarın baskı boyutuna olduğundan fazla değer biçen Marxist kuramı eleştirir. Çünkü Foucault’ya (2003) göre iktidar sadece şiddet tekeline kullanarak uyuklarını baskılıyor, sansür ve ötekileştirme şeklinde hep negatif yönde oluyor olsaydı çok kırılğan olurdu. İktidarların egemen olabilmelerinin bir diğer koşulu da itaat etme isteği yaratmaları ve bilgi düzeyinde pozitif etkiler üretmeleridir. İktidar, bilmeyi

engellemek yerine onu askeri ve eğitim kurumları sayesinde beden üzerinden kurgular.

İktidar, üzerinde edim kurmak istediği nesneyi önce bilmeye çalışır ve nesne üzerinden bilgi üretir. Bununla birlikte bilginin veya bilmenin yanında iktidar, kurguladığı bireylerin duygularını, düşüncelerini, isteklerini yönlendirmek için uğraşır. Foucault'ya (aktaran Çelebi, 2013: 518-519) göre, bilgi-iktidar ilişkisi kuramının net şekilde anlaşılabilmesi için özne kavramının detayına inilmesi gerekir. Özneler iktidar tarafından şekillenen, toplumsal ilişkiler içerisinde oluşturulan tarihsel bir üründür. İktidar-bilgi sisteminin merkezinde yer alan özneyi anlamlandırabilmek için “öznenin arkeolojisini yapmak” gerekir. Toplum içinde sürekli bir serzeniş şeklinde ifade edilen “bildiğini okuyor” cümlesindeki yargı iktidarın bilgiye, bilginin de iktidara sürekli eklemlendiği bir süreci ifade eder. “İktidarın işleyişi sürekli olarak bilgi yaratır ve bilgi de iktidar etkilerine yol açar” (Foucault, 2003: 35). Öyleyse insanın kafasındakiler iktidarın ürettiği ve dolaşıma soktuğu bilgidir; bu noktada iktidar, bireyin içinden ve düşüncelerinden akıp gider.

İktidarın Uyruklarını Şekillendirmesi

Foucault, doğa ve sosyal bilimler için en ciddi kırılmaların 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı ile başladığını ve sonrasında Fransız Devrimi ile tamamlandığını söyler. Monarşiyi sona erdiren bu devrimlerden sonra iktidar; ekonomik, toplumsal ve demografik süreçlerin bilgisini içeren belli bir yönetsel bilgiyi kendi çıkarına kullanabileceğini keşfeder. Böylelikle M.Ö. 5. yüzyıldan bu yana kopmuş olan bilgi-iktidar ilişkisi yeniden kurulmuş olur (Urhan, 2010'dan aktaran Çelebi, 2013: 516). İnsanın iktidarın merkezi haline gelmesiyle yani insan kaynağının bir güç olarak görülmeye başlamasıyla iktidar insanı her yönüyle tanımaya başlar. Zira Foucault'ya (2004: 247) göre insan iktidarların bir kurgusudur; bu yüzden insan yerine “iktidarın özneleri”¹ terimini de kullanabilmek mümkündür. İktidar, öncelikle insan bedenini anlamaya, çözmeye, tanımaya çalıştığı için beden üzerinden bilgi üretimini teşvik eder. O'na göre (2004: 247-248) orta çağ uyruklarına ilgisiz kalırken 18. yüzyılda uyruklarının bedenini disiplin etmeye, bir düzen içine sokmaya çalışan disiplinci iktidar ortaya çıkar. Sonuç olarak ilk defa insan üzerine bir söylem kurulmaya başlanır. Hatta Foucault sosyal bilimlerin de böylece temelini atıldığını iddia eder. Zenginliğin ve gücün ölçüsü sanayiye dayalı bir ekonomi olunca insan, hükümdarın siyasasının merkezine yerleşir. İnsanın bir güç ölçüsü olmasıyla insan bedeni üzerine bir söylem kurgulanmaya başlanır. Yani beden artık devletin bir malı haline gelir.,

Örneğin kamu sağlığını koruma gerekçesiyle bedene müdahale doğallaştırılır. Aynı zamanda daha sağlıklı bedenler için vatandaşların çalışma saatleri, gıda tedarikleri, temiz çevrede yaşama gibi yaşam koşulları iyileştirilmeye başlanır.

¹ Fransızca'da özne kelimesinin karşılığı olan sujet sözcüğü hem uyruk “bir devlete tabi olma anlamında” hem de özgün sorumluluklara sahip bir birey anlamında kullanılmaktadır (Dictionnaire de Littré, 2021).

*Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine
Bir Çözümleme.*

Toplumu bir beden gibi düşünmeye başlayarak toplumsal bedenin sağlığını tehlikeye sokacak her şey ötekileştirilir (Şişman, 2006: 30-31).

Bununla birlikte ordularda asker sayısı kadar askerlerin niteliği de önem kazanır. Beden üzerinde kurulmaya başlayan iktidarın, bedeni disipline etmeye başlayan anlayışın ilk yeri ordudur. Çünkü ordu etkin bir biçimde, bedenin ıslahı için gerekli bütün şartları sağlar; kapalı bir mekân içinde yapılan düzenli kontrol, beden eğitimi çalışmaları sürekli arzu edilen ideal verimli bedeni ortaya çıkarmak içindir. Kalıplı fit vücutlar idealize edilir. Bunun dışında kalanlar ise verimsiz ve hastalıklı olarak gösterilir. Aynı zamanda askerlerin belirli beden kriterlerine göre seçilmesi, istenmeyen vücutların hafızalarda “öteki” olarak kodlanmasına sebebiyet verir (Biricik, 2008). Hatta savaşın cephe savaşlarından kent savaşlarına dönüşmesiyle birlikte iktidar kendi popülasyonunu da potansiyel bir askeri güç olarak görür. Bu sebeple de ideal vücut formları topluma doğru yayılır. İktidarların oluşturduğu bu mikro söylemler pek çok alt söylemlerle birleştirilerek desteklenir.

İktidarın tekil bir şey olmadığını “çokluklar” olduğunu tekrar vurgulamak gerekir. Bireyle iktidar ilişkisi kuran her varlık bir çeşit iktidardır. Anne ve çocuk arasında bir iktidar ilişkisi olduğunu varsayarsak ve bu ilişki içinde işlenmeye hazır bir tül olarak çocuğu düşünürsek, anne de çocuğunu adeta bir tül işler gibi işleyecektir. Çocuk, sadece annesi ile ilişki kurmuş olsaydı annesinin bir yansıması olurdu. Fakat bu örnekten yola çıkarak bir sürü iktidar atomlarının toplumun içine dağıldığını bilmek gerekir. Çocuğun onlarla girdiği ilişki boyutuna göre onlardan da etkilendiğini, onlara göre şekillendiğini söylemek mümkündür. Tülün bütün alanları iktidar tarafından işlenmeyebilir. Çünkü iktidar tüm tülü işleyecek bilgiye sahip olmayabilir veya farkında olmayabilir. O halde iktidarın farkında olmadığı alanlar daha üst iktidarlardan tarafından doldurulur.

Deleuze ve Guattari’ye (aktaran Say, 2015: 135) göre modern çekirdek aile, itaatkâr kültür alanı oluşturarak kapitalizm için bir temsil alanı oluşturur ve kapitalizm aile üzerinden bireyleri sisteme dâhil eder. Dolayısıyla aile iktidar eğilimli birey yetiştirme atölyesinin ilk aşamasıdır. Aile, bireylerin içine itaat tohumlarının atıldığı ilk yerdir. Atölyenin ikinci aşaması, bunun daha profesyonel şekilde yapıldığı okullar olmaktadır. Aynı atölyenin çıktısı olan öğretmenler çocuklarla ilgilenir. Çocuklar da okullardan ehlileştirilmiş biçimde arzu edilen vatandaşlar olarak şekillenirler. Hatta farkında olunmadan bu atölyeden bir güvenlik görevlisi olarak da mezun olurlar. Başka deyişle, Althusser’in (2003) özetlediği gibi *“okul bir sürü beceri öğretiyor ama bunu egemen ideolojiye tabi olmayı ya da bu ideoloji pratiğinin egemenliğini sağlayacak biçimlerde yapıyor”*. Güvenlik bakış açısıyla da ilk önce kişiler kendini kontrol eder daha sonra çevrelerini şekillendirir. İlişki içinde olunan bireyler oto-kontrolle kendilerini öz denetime tabi tutmakla kalmayıp çevrelerini de kontrol ederler ve düzene bağlı kalınıp kalınmadığından emin olmaya çalışırlar.

Bir kamusal sağlık krizi olan ve dijital yöntemlerle hasta insanların toplumdan uzaklaştırıldığı Covid-19 pandemi süreci bu duruma en güncel örnek olarak gösterilebilir. Bulaşıcılığın çok yüksek seyrettiği bu hastalıktan korunabilmek için

devletler kolluk kuvvetlerinin yanı sıra dijital gözetim araçlarından da yararlanmışlardır. Örneğin Moskova'da karantina altındaki insanları kontrol altında tutmak adına hükümet kente 170.000 akıllı görüntüleme sistemi entegre etmiştir. Aynı şekilde ABD sokaklarında kullanılabilecek MOBESE temelli yapay zekaya sahip görüntüleme sistemleri sayesinde kentsel mekânlardaki yayaların hareketlerini ve birbirlerine olan mesafelerini ölçen yetkililer için bir bildirim sistemi oluşturulmuştur (Bilgiç, Kavas Bilgiç, Peker, 2020: 8). Bunun yanında pandemiyle beraber pek çok ülkede konum bazlı mobil uygulamalarla beraber uygulamanın kullanıcıları konum, sağlık bilgisi gibi kişisel verilerini uygulamaya yüklediğinden Covid-19 hastası olan bir kişiye yaklaşıldığında ya da kişiler risk bölgesine girdiğinde hem kişiler uyarılmakta hem de aynı bilgi devlet kurumlarına gitmektedir. Dijital gözetim toplumuyla beraber devlet sadece toplum üstünde tahakküm kurmakla kalmayıp bunun içselleştirilmesine neden olacak bilişsel altyapıyı da hazırladığı için yasaklar toplumsal rızayla da meşruiyetini kazanmıştır. Fakat daha da önemlisi bu süreçte normal sıradan insanların da sokakta maskesi olmayan birini gördüğünde, hasta biriyle karşılaştığında veya pandeminin en çok zarar verdiği kesim olan 65 yaş üzeri vatandaşlarla karşılaştığında kolluk kuvveti gibi davranabildikleri ve devletlerin güvenlik görevlileri olarak çevrelerine müdahale ettikleri fark edilmiştir (Beyazıt, 2020: 311). Kuralları içselleştiren ve kolluk kuvveti haline dönüşen vatandaşlara 1970'lerde Amerikan Solunun şu meşhur sloganını hatırlamak gerekir: *"Hepimizin kafasının içinde yok edilmesi gereken bir polis memuru var"*² (Curtis, 2002).

Aynı süreç ulus inşası açısından değerlendirildiğinde devletin ve elitlerin kendi kültürel değerlerini merkez kabul edip bunu çevreye yaydıkları görülmektedir. Elitlerin kümesi içinde olan topluluklar dolayısıyla devletin ilintili olduğu egemen elitler, zaman içinde "öteki" olarak adlandırılacak topluluklar karşısında avantajlar elde etmeye başlar. Devlet öteki grupları kendi ilintili topluluğunu inşa etmek için kullanır. Devletin onaylamadığı veya arzulamadığı "anormal" olarak tanımlanan özellikler ötekilere yüklenir. Devlet böylece kendi topluluğunu arzu ettiği yönde şekillendirir. Foucault (2004: 263) bu noktada devletin ırkçılığı araçsallaştırdığını iddia eder; çünkü ırkçılık "öteki" yaratmanın kolay yollarından bir tanesidir. ırkçılık dışarıdaki düşmanlardan öte içeride devletin kendi yurttaşları arasında yarattığı karşıtlıktır. Foucault için bu hem "öteki"yi saf dışı bırakma hem de kendi ırkını yeniden canlandırmaktır.

Foucault'nun üstünde durduğu gibi egemen sınıf ötekilerden daha yüce olma gururuyla kendi topluluğunun bütün olmasını sağlar. *"Öteki"*ler de ilintili topluluğa bir şekilde kaynaşmaya çalışırlar veya kaynaştırılırlar. Aslında anlatmak istenilen bir çeşit *"saf bir toplum"* yaratma durumudur ve bugün iktidar teknolojilerinin gelişimiyle birlikte daha önce bahsedildiği gibi bireysel düzeyde bir inşa süreci gerçekleştirilmektedir.

² "There is a policeman in all our heads he must be destroyed."

Beden Üzerine Kurulan İktidar: Foucault’da Denetim

İnsanın, iktidarın merkezi haline gelmesiyle birlikte iktidar insanı her yönüyle tanımaya çalışır; çünkü Foucault’ya göre (2018: 27-28) insan kurgudur. İktidar, insan bedenini anlamaya, çözmeye, tanımaya çalışır. Yani iktidar, beden üzerinde bilgi üretimini teşvik eder. Daha sonra da uyruklarının bedenini disipline etmeye çalışır. Modern iktidarlarda disiplin yerini normlara bırakır. Foucault (2018: 27-28) bu durumu “Cinselliğin Tarihi” adlı kitabında ifade eder ve bu durumun sağlık, kamu sağlığı söylemleriyle güvenlik politikalarının da merkezinde yer aldığını dile getirir. Can güvenliği, salgın hastalıklar, önlenemez virüsler, ölümcül hastalıklar iktidarlara çaresiz bırakan olgulardır. Bugün terörün kitlesel can kayıplarına neden olması aslında devleti ve siyasal iktidarı hedef almaktadır. İktidarlara, yaşatmak için yaşama biçimine, yaşamın nasıl olması gerektiğine müdahale etme hakkını kendilerinde görürler ve bunu denetim altına almaya çalışırlar (Foucault, 2004: 253). Örneğin iktidar, uyruklarının şişman olmasını istemez. Çünkü uyruklarının çoğunluğu şişman olan bir toplum ekonomik olarak toplumun verimsizleşmesine sebep olduğu gibi devlet bütçesine de bir yüküdür ve şişmanlık bir kamu sağlığı sorununa dönüşebilir. Devlet kamunun sağlığını tehdit altına alan bu sorunla bireylere baskı yaparak ya da şiddet kullanarak önlem almaz ancak onun yerine şişmanlığı bir hastalık olarak bireylerin zihinlerine yerleştirir ve tedirgin olan bireyler herhangi bir yaptırım olmadan kendiliğinden önlem almaya çalışırlar.

Bunun da yetmediği durumda iktidar, idealize edilmiş istenen bedenler yaratır. Popüler kültür öğeleri aracılığıyla da zihinlere yerleştirir. Şişman olmak kötü bir durum olarak yansıtıldığı için, şişman kişiler üzerinde toplumsal baskı kurulur ve şişman olarak nitelenen bireyler kendilerini sürekli hastalıklı hissederler. “Normal” vücut ölçüsüne sahip olanlar şişman olmamak için sürekli bir rejim içerisinde olurlar ve böyle kendilerini sağlıklı hissederler. Aslında bu bireysel bir tasarruf değil iktidarlara söylem inşasıdır. Devletler söylemin inşasında bilgi üretmek kadar üretilen bilginin kontrolünü de yaparlar.

Güvenlikli Birey Kurgusu: Bourdieu’de Denetim ve Gözetim

Devleti oldukça karmaşık ve tanımlanamaz bulan Bourdieu’nün yapmak istediği şey, devletin doğuşuna dair açıklayıcı etmen sistemleri inşa etmek değil, devletin neden var olduğuna dair bir model geliştirmektir (Bourdieu, 2012: 301). Bunun için öne sürdüğü yöntemle döneminin var olan tüm kabuller arasında ne işlevselci veya yapısalci teorileri ne de varoluşçu kabulleri genel geçer olarak düşünür. Bourdieu (1980, 1989, 1990; Bourdieu ve Wacquant, 2014) toplumun ve faillerin sürekli olarak birbirlerini şekillendirdiklerini sıklıkla her eserinde vurgulamaya uğraşır.

Max Weber’in (1996: 132) “Devlet belli bir toprak parçası ve buna tekabül eden nüfusun tamamı üzerinde meşru fiziksel tekeli elinde bulunduran bir yapıdır” tanımına “meşru sembolik şiddet tekeli” de elinde bulundurur eklemesini yapan Bourdieu’nün (2016: 18) göstermeye ve analiz etmeye uğraştığı şey, devletin var olmaya başladığı andan itibaren fiziki, ekonomik ve simgesel sermayeleri nasıl

biriktirdiğini ortaya koymaktır. Bourdieu (2016: 149); sermaye türleri içinde (ekonomik, sosyal, kültürel) tüm bunları içine alan simgesel sermayeyi analizinin merkezine koyar ve bireyleri disipline etmenin ya da güvenli toplumu yaratmanın yalnızca fiziksel şiddet kullanarak değil bilgiyi elinde tutarak yani bireylerin bilinçlerini toplumsal değerler ve kodlarla yönlendirerek mümkün olabileceğini ifade eder.

Toplumdaki herkes gibi kendisinin de “devlet düşüncesinin” kurbanı olduğunu belirten Bourdieu, Collège de France’da “devlet” üzerine verdiği derslerini “*devlet üzerine bu kadar çok çalıştıktan sonra (...) anlıyorum ki ben de devlet düşüncesinin kurbanıyım*” sözleriyle dile getirir. Günlük hayatında ve yazılarında bilmeden devletten ve onun kodlarından, kurallarından bahsettiğini fark eden Bourdieu (2016: 198), devletin ve devlet düşüncesinin olağanüstü önemini altını çizer. Bu anlamda Bourdieu (aktaran Yarım, 2019: 85), devlet teorilerine yeni bir boyut kazandırır; devlet imgesinin ister istemez insanların zihinlerine kazındığını ve herkesin her gün çeşitli uygulamalarla devletin sembolik gücüyle karşı karşıya kaldığını ifade eder.

Çalışmanın bu bölümünde Bourdieu’nün de belirttiği şekilde günlük yaşamda farkında olmadan içselleştirilen devletin sembolik iktidarı ve denetim-gözetim-güvenlik üçlüsüne yeni bir açılım getiren sembolik şiddet kavramları ele alınmaktadır.

İçselleştirilmiş Yatkinlikler Sistemi: Habitus

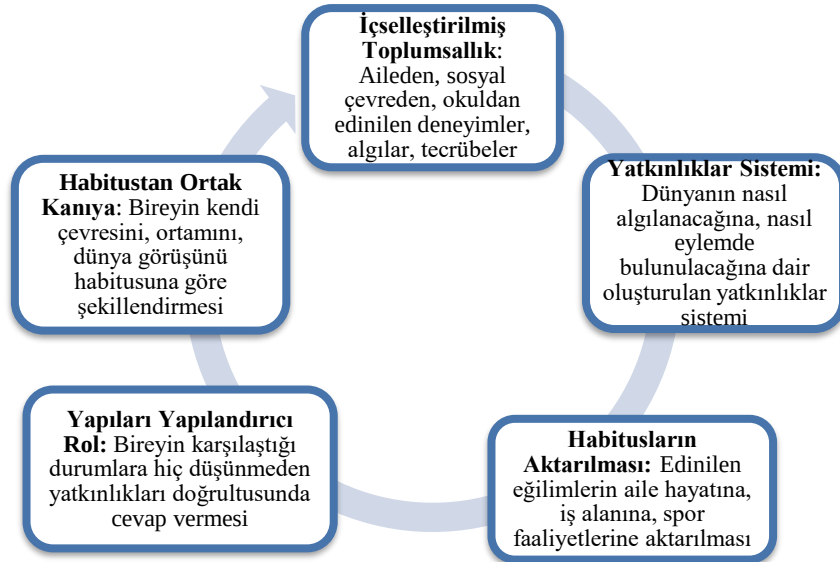
Bourdieu’nün; insan eylemini neyin ne şekilde yönlendirdiğini çözmeye yönelik geliştirdiği “habitus” kavramının ilk kullanımı Aristoteles-Saint Thomas D’Aquin geleneğine dayanır (Sapiro, 2015: 484) ve köken itibarıyla Latince sahiplik bildiren “habere” fiilinden türemiştir (Swartz, 2002: 61). Aristoteles, “*heksis*” kavramını “eğitimle sağlanmış olan ve bireylerin eylem kapasitesinin temelini oluşturan fiziksel maharet ve davranışlar” tanımını yaparak bireylerin eylem kapasitelerinin eğitim yoluyla şekillendirildiğini ifade eder (Jourdain ve Naulin, 2016: 41-42). Saint Thomas ise heksis kavramını bireylerin inanç edinme yollarını incelerken “habitus” olarak tercüme eder ve 13. yüzyılda “bir yerden sonra spontane hâle gelen adetlerin öğrenilmiş toplumsallığı” şeklinde yeniden yorumlar (Sapiro, 2015: 485).

Bourdieu’nün habitus kavramı ise Aristoteles’ten Saint-Thomas’a, Durkheim’dan Marcel Mauss’a ve Weber’e kadar pek çok teorisyenden ilham alınarak oluşturulmuştur. Bourdieu (2014: 44) yeniden anlamlandırdığı habitus kavramıyla bireyi geri plana iten ve toplumsal yapıların bireyin eylem ve davranışlarını şekillendirdiğini iddia eden öznesiz yapısalcılık ile bireyi merkezine alan ve toplumsal normları, kodları hiçe sayan özne felsefesi varoluşçuluk arasında sıkışmaktan kendini kurtarmayı hedefler. Geliştirdiği “habitus” kavramı ile faillerin (agent) günlük hayattaki eylemlerinin kendi bilinçli tercihlerinin bir sonucu mu yoksa toplumsal kodlarla, normlarla, değerlerle şekillenmiş bir toplumsal bilinçaltının yansıması mı olduğunu sorgular. Bu doğrultuda da günlük hayatı düzenleyen kuralların ve normların devletin herhangi bir fiziksel şiddeti olmaksızın nasıl sorgulanmadan bireyler tarafından içselleştirilebildiğini ve öz-denetime dönüşebildiğini araştırır (Yarım, 2017: 41).

Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine Bir Çözümleme.

Habitus; bireylerin küçük yaştan itibaren dünyayı nasıl algılayacaklarını, nasıl değerlendireceklerini ve nasıl davranacaklarını yarı bilinçli şekilde içselleştirdikleri idrak ve algı şablonlarından meydana gelir (Jourdain ve Naulin, 2016: 42). “Le Sens Pratique” adlı eserinde habitusu tüm yönleriyle tanımlayan Bourdieu’ye (1980: 89) göre öncelikle habitus, sürekli olan ve aktarılabilen içselleştirilmiş bir yatkınlıklar sistemidir. Bireylerin bilinçli bir hesap yapmaksızın hayatları boyunca karşılaştıkları durumların ve sorunların çözümünde nasıl hareket edeceklerini belirleyen yapılandırılmış yapılardır. Oldukça karmaşık olarak görülen bu tanımlı Şema1’de özetlemek mümkündür:

Şema 1. Bourdieu’nün Habitus Döngüsü

Kaynak: (Yarım, 2019: 48)

Şema 1’deki döngüde açıklandığı gibi çeşitli toplumsal eğilimler, geçmiş deneyimlere dayanan bilgiler, zihinsel ve bedensel yetenekler fail tarafından çok erken yaşlardan itibaren önce aileden sonra sosyal çevreden, okuldan edinilerek bireyin olaylar karşısındaki tutumuna, karakterine, kararlarına, tepkilerine, planlarına yansır ve tüm bunlar bireyde bir yatkınlıklar sistemi oluşturur (Bourdieu, 1980: 89). Bu yatkınlıklar sistemi de bireylerin bundan sonra karşılaştıkları durumlarda hiç düşünmeden tepki vermelerine neden olur ve bundan sonra kendi çevrelerini, ortamlarını da buna göre kurgularlar. Burada habitusun iki boyutu vardır: İlk boyutu; yaratılan toplumsal kodların, normların, kuralların içselleştirilmesi yani “dışsalığin içselleştirilmesi” sürecidir. Habitus, toplumsallaşma aracılığıyla “toplumsal dünyanın yapılarının içselleştirilmesine” (Bourdieu, 2014: 45) başka bir ifadeyle davranışları kısıtlayan sınırların benimsenmesine neden olur. Birey, toplumsal yaşamı düzenleyen

ve egemen olan sınıfın (iktidarın) belirlediği kuralları ve normları (ahlak, utanma, medeni davranma) en önce doğduğu aile, çevre ve daha sonra gittiği okullar aracılığıyla içselleştirir; algılarını, eylemlerini buna göre yapılandırmaya başlar. Yani habitus ne yapısalcıların tek taraflı baktığı gibi insan eyleminin toplumsal yapılara bağlandığı ne de dış etkenleri tamamen bir kenara bırakıp öznel süreçlere indirgendiği bir noktadadır. Habitus “toplumsallaşmış öznelliktir” (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 116).

Habitusun ikinci boyutu ise; “yapıları yapılandırıcı” rolü nedeniyle “içsellikğin dışsallaştırılması”dır. Bireyler sadece içinde bulundukları toplumdan edindikleri kurallara ve öğrendikleri rollere göre eylemde bulunmazlar. Aynı zamanda öznel yatkinliklerinin kendilerinde oluşturduğu özgün tavır ve karakter de bireyin hareketleri üzerinde etkilidir. İçselleştirilen kodlardan, normlardan, kurallardan dolayı birey belli durumlar üzerinde düşünmesine gerek kalmadan toplumsal yapıların ve bağlamın onlardan beklediği davranışı üretir (Jourdain ve Naulin, 2016: 44). Örneğin birey kamusal alana çıkarken oraya uygun şekilde giyinmesi gerektiğini daha küçük yaştan itibaren içselleştirdiği için dışarıya çıktığı anda bu durumun herhangi bir toplumsal veya yasal yaptırımı olmaksızın kendi öz kontrolü doğrultusunda bilinçsiz şekilde hiç düşünmeden giyinir. Çıplak veya uygun olmayan bir şekilde dışarı çıkma düşüncesi bile utanma içgüdüsunü harekete geçirir. Burada bireyin küçük yaştan itibaren edindiği algı kategorileri hem içinde yaşadığı sosyal yapı tarafından biçimlendirilir hem de bireyin kendisi de sahip olduğu yatkinlikler paralelinde söz konusu yapıya etki ederek çevresini tekrar kurgular. Dolayısıyla habitusu “yapıları yapılandıran süreç” şeklinde açıklamak mümkündür (Özsöz, 2014: 291).

Alanlar Teorisi: İktidar Alanı

Alan (champ) kavramı Bourdieu (2002: 114) tarafından “*faillerin manevralar yaptıkları, stratejiler geliştirdikleri ve istenilen kaynaklar (sermaye veya iktidar) için mücadele ettikleri*” dolayısıyla habitusların gerçekleştiği ve işlev gördüğü toplumsal bir uzam olarak kurgulanmıştır. Bourdieu perspektifinde -içinde güç ilişkileri barındıran ve toplumsal hiyerarşiyi içinde barındıran- alan, Marx’ın sadece üretim araçlarına ve ekonomik göstergelere bağladığı güç ilişkilerinden daha kapsamlı şekilde açıklanmaktadır. Bourdieu, toplumsal iş bölümünün karmaşılaştığı toplumlarda farklı alanların oldukça özerk olabileceğinin altını özellikle çizer.

Alanların birbirinden özerk olmasının sebebi hepsinin kendine ait yatkinliklerinin, sermayesinin, kurallarının ve aktörlerinin olmasıdır. Bu durum alanın kurallarını koyan hükmedenlerle, konulan kurallara uyan hükmedilenleri yaratır. Alanın içindeki aktörlerin nasıl hareket edeceklerini o alan içindeki güç ilişki yapısı belirlemektedir (Bourdieu, 1986: 42). Bu yüzden farklı alanlarda farklı iktidar ilişkileri olduğu gibi o alanın kuralını belirleyerek egemen normlar yaratan failler de alana göre değişebilir. Alanlar meşruiyet mücadelesinin arenası ve kendi değerlerini, kurallarını kabul ettirme mekânları olduğu için failler, alanlarda neyin değerli kabul edileceğini belirlemek için mücadele ederler (Swartz, 2011: 177). Bir bireyin bir alan

içinde elde ettiği yer, o bireyin sahip olduğu güçle yakından ilgilidir. Genel anlamda iktidar, kendi amaç ve çıkarlarını gözetken aktörün aksiyonda bulunma yeteneği, olayların seyrine müdahale ederek sonuçlarına etki etme kapasitesi olarak tanımlanabilir. Failler iktidarlarını kabul ettirerek kaynakları kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde kullanırlar (Thompson, 2008: 29). Her insan ilişkisinin bir dereceye kadar iktidar ilişkisi olması ve aktörlerin sürekli stratejik alanda hareket etmesi Bourdieu ve Foucault’yu birleştiren önemli argümanlardan bir tanesidir (Best ve Kellner, 2016).

Sembolik İktidar ve Simgesel Şiddet

Şiddeti daha çok fiziksel gücün (askeri, mali, yargısal şiddet araçları) merkezileşmesi olarak açıklayan sosyolojik modelleri eleştiren Bourdieu’ye (2006: 101 aktaran Akdağ, 2015: 30) göre devlet; fiziksel şiddete ek olarak ekonomik sermaye, kültürel sermaye ve simgesel sermayenin yoğunlaşma süreci olarak okunmalıdır. Kurulan düzene itaat edecek bireyleri üretmek için devlet, teker teker bireylerle uğraşmak yerine toplu kurallar ve normlar aracılığıyla kurallara uyan normalleşmiş “makul vatandaş” yaratarak güvenliği sağlar. Bu düzenin Bourdieu dilinde karşılığı “sembolik şiddet”tir. Bireyler herhangi bir yaptırım ya da şiddet olmaksızın, kurulu düzenin dışına çıkmama ve içselleştirdikleri normları devam ettirme eğilimindedir. Bourdieu’ye (2006: 103) göre sembolik şiddet “toplumsal fail üzerinde kendi suç ortaklığıyla uygulanan şiddet biçimi”dir. Burada failer hem düzenin itaatkârları hem de düzenin devamını sağlayan kişilerdir. Failler farkında olmadan devlet buyruklarını bilişsel olarak içselleştirdikleri için fiziksel şiddete gerek yoktur. Bu yüzden var olan düzene itaat kolektif bilinç ve bireysel varoluş ile sistemin kendi içindeki bilişsel uyumun bir ürünüdür. Bu anlamda devlet emirlerini dinlettirebiliyorsa bunun sebebi devletin bunların içselleştirilmesini sağlayan bilişsel yapıları dayatmış olmasıdır (Bourdieu, 2016: 118).

Görünmez veya kibar şiddet olarak da isimlendirilen sembolik şiddetin ne olduğuna yani neyin normal neyin anormal davranış olduğuna veya neyin yasal/yasadsız olduğuna, neyin güvenliği ihlâl ettiğine ya da etmediğine dair sorulara yanıt verebilecek tek bir kuvvet vardır; onu tanımlayan egemen güç (Copet-Rougier, 1989: 73). Bu anlamda devlet, genelde şiddet araçlarını kullanmadan çoğunluğa hükmetmeyi başarır. Devlet gücünü koyduğu kuralların algılanmasını ve uygulanmasını sağlayan bilişsel yapıları kurgulamasından almaktadır. Yani devlet, güvenliği sağlamak için ekonomik ya da fiziksel yaptırım uygulayıp kendi yurttaşlarını kendisine karşı ayaklandırmaktansa, onları uyumlu hale getirmeyi daha mantıklı bulur. Böylelikle devlet gücünü belirli bir düzen ve homojenlik içinde var olan normlar doğrultusunda “normal” vatandaşlar yaratarak göstermiş olur (Micaud, 1991: 62).

İktidar sınıfının kaba kuvvet uygulamadan kurallarını, normlarını, dillerini, kültürlerini toplumsal yapıda hükmedilen konumda olanlara aşılacak için uyguladığı şiddet türü simgesel şiddettir (Bourdieu, 2016: 200). Eğitim, medya, sanat, dil gibi araçlarla sembolik iktidarı elinde bulunduran sınıfların hükmedilen sınıfların habituslarını şekillendirmesi anlamını da taşıyan simgesel şiddet durumunda alt

sınıfa mensup olanlar iktidar olan sınıfın kendilerine empoze ettiği modelleri olarak habituslarını bu yönde şekillendirirler. Farkında olmadan edinilen bu değerler doğrultusunda eylemde bulunan alt sınıf, mevcut olan döngünün devamına katkı sağlar (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 144). Bu yüzden sürecin profesyonelce planlandığını vurgulayan Bourdieu (1990: 78) bu döngünün devamını habitusa ait yarı bilinçlilik durumu olarak niteler.

Kişilerin fiziksel şiddetten değil, toplumsal kurallara uymamaktan doğan yanlış anlamalardan ve dışlanmadan zarar görmelerinin simgesel şiddet olduğunu belirten Bourdieu'ye (2015: 198) göre hükmedilenler, hükmedenlerin çıkarına uygun olan normlar aracılığıyla eylemlerini düzenlerler ve davranışlarına çekidüzen verirler. Bu anlamda Bourdieu; sembolik şiddetin üretimi ve yayılımı sayesinde olayların gidişatına müdahil olabilme, başkalarının eylemlerine etki etme ve olaylar yaratabilme kabiliyetine "sembolik iktidar" demektedir (Bourdieu, 1984: 123 aktaran Thompson, 2008: 35).

Bourdieu (1997: 145) sembolik iktidar kavramının yanına "doxa" kavramını da ekler ve doxa'yı alanın normlarına duyulan sabit inanç olarak tanımlar. Aktörlerin alandaki mücadeleye katılımını sağlayan ona oraya ait olma duygusu veren ön kabulleridir. Doxa aktörlerin algı ve bedenleri için mevcut olan toplumsal tahakküm düzenini normalleştiren ve meşrulaştırıp doğalmış gibi sunan bir durumu niteler. "Illusio" kavramı ise alanın vaat ettiği kazancın amaçlanmaya değer olduğunu ve sorgulanmaması gerektiğini ortaya koyan ve bu süreçte doxa'yı güçlendiren şeydir (Koytak, 2012: 92). Çevreleri doxa'larla sarılmış failer, bulundukları düzene ve düzenin kurallarına o kadar alışmışlardır ki sistemden çıkmayı akıllarına bile getirmezler.

Zihinlerin Devlet Tarafından Oluşturulması: Tahakküm ve Denetim

Toplumsal dünyanın vizyonunu kendine göre meşrulaştırıp dayatabilmek için girişilen bilişsel rekabet olarak tanımlanan politik mücadelede şiddet tekelinin yanı sıra siyasi iktidarlara meşruiyetlerini sağlamlaştırabilmek için toplumsal rıza da üretmek zorundadırlar (Ökten, 2014: 85). Hâkim ideolojiyi üretmek adına simgesel şiddet ve dolayısıyla simgesel sermayenin sahibi olarak işaret edilen devletin yetiştirip yetkilendirdiği bürokratik failerin oluşturduğu temsiller de aslında kurgu olan devlete gerçeklik inşa eder ve devletin sürekliliğini sağlar (Bourdieu, Christin ve Will, 2000). Devletin belli normlarının ve kurallarının dayatılması işini üstlenen toplumsal aktörler (kültürel, simgesel sermayeyi elinde tutan iktidar sınıf) kanaatlerin, algıların denetimli ve disiplinli bir şekilde yeniden üretimi ve yaygınlaştırılması için mücadele ederler (Tutal, 2017: 13). Eğer devlet simgesel ve fiziksel şiddet uygulayabilecek konumdaysa bunun nedeni hem bireylerin öznel hayatlarında hem de nesnel olarak toplumsal kurumlarda devlet düşüncesinin zihinlerde algılama ve düşünme kalıpları biçiminde belirmesidir (Bourdieu, 2006: 99).

Bourdieu; tahakküm kavramını, iktidar ve güç kavramlarını ayrı tutan ve "belirli düzenler için, belirli birey gruplarının bir kısmının itaatine sahip olma şansı" (Weber, 2012: 285) olarak tanımlayan Weber'den ödünç alır. Weber (2012), iktidarı

Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine Bir Çözümleme.

baskıya dayanma zorunluluğu olarak tanımlarken; tahakkümün buna maruz kalanların “azami itaat etme isteği” olduğunu var sayar. Weber’in dile getirdiği hâkimiyete maruz kalanların kendi istekleri ile itaat etme arzusu Bourdieu tarafından “simgesel şiddet ve doxa” aracılığıyla yaratılan inançlar bütününe sorgulamadan herkesin dâhil olması olarak ifade edilir (Jourdain ve Naulin, 2016: 64). Bireylerin itaat etme isteği, belirli bir habitusun benimsenmesinden kaynaklanan toplumsal kader sevgisi olarak çevrilen “amor fati”dir (Bourdieu, 2015). Bu yüzden 21. yüzyılda tahakküm modernleşmiş ve toplumsal rızayı elde etmiştir. Dursun’a (2018: 103) göre; “modern tahakkümün başarısı ‘insan bedenine uyguladığı somut güçten değil, insan bilincine uyguladığı soyut güçten’ kaynaklanmaktadır”. Bunun Bourdieu terminolojisindeki karşılığı sembolik güç iken bu gücün yaptırımı da sembolik şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır (Dursun, 2018: 103).

Eğitim alanı Foucault’da olduğu gibi Bourdieu’de de simgesel şiddeti değerlendirmek, devletin kendi disiplini edilmiş medeni insanını nasıl yarattığını ve güvenli toplumsal düzenin ne şekilde süreklilik kazandığını ortaya koymaya çalıştığı en önemli alanlardan birisidir. Zira özellikle okullar simgesel sermayenin çeşitli şekillerde üretildiği, aktarıldığı ve biriktirildiği kurumsal yapılardır (Bourdieu 1967 aktaran Swartz, 2011: 263). Eğitim sistemi ve sosyal ritüeller sayesinde zihinsel yapılar meşru bir şekilde devlet tarafından biçimlendirilir ve uygar bir zihin yapısı haline getirebilmek amacıyla bireylere çeşitli değer ve davranışlar dayatılır (Bourdieu, 2006: 117). Modern dünyanın en önemli buluşlarından biri olan bilginin devlet eliyle resmileştirilmesi; içeriğinin, kapsamının ve müfredatının iktidar tarafından düzenlenmesi standardize edilmiş uyumlu bireyler yaratır. Bu bağlamda okul, kurulu düzendeki tabakalaşmanın kültürel ve ekonomik anlamda tekrar üretilmesini sağlar (Apple, 2006: 111).

Simgesel düzende devlet, bilişsel ve sembolik olarak zihinleri etkisi altına aldığı için kurulu düzeni kanıksamayan ve buna boyun eğen bireyleri otomatik olarak disiplin altına almış olur. Bireyler de devletle yaptıkları zımni anlaşma gereği her seferinde kurulu düzeni ve iktidarın gücünü onaylarlar. Dolayısıyla kurallara uyan itaatkâr ruhlar düzenin dışına çıkmazlar ve güvenli toplum iktidarların istekleri doğrultusunda yaratılmış olur (Yarım, 2019: 88).

Sonuç

Foucault ve Bourdieu’nün pek çok konuda ortaklaştığı ya da ayrıştığı noktalar olsa da bu çalışmada “güvenlik” özelinde bir karşılaştırma yapılmıştır. Güvenlik olgusuna farklı açıdan yaklaşan bu iki teorisyenin temel tezi günümüzde iktidarların kamu güvenliğini sağlamak adına baskı, fiziksel şiddet, sansür gibi negatif uygulamalar yerine öz kontrole sahip, kendi kendini ve çevresini dolayısıyla toplumu denetim altına alan ve kurulu düzene itaat eden “uysal” bireyler yaratmasıdır.

Çalışmada Foucault’nun birey kurgusuna yer vererek bedenler üzerinden söylem üreten iktidarların, bedenin işlemlerini denetim altına almayı mümkün kılan, bedenin itaatini sağlayan yöntemleri açıklanmıştır. Bu noktada aslında Foucault’nun bütün yapmak istediği bireyin nasıl kurgulandığını, hangi söylemlerle nasıl

oluşturulduğunu ortaya çıkarmak yani bireyin tarihini yazmaktır. Birey ne baskıyla ne de doğrudan yasa gücüyle kurgulanır; aksine birey deneyimlerin bir ürünüdür. Yani “normalleşmiş” toplumun “makul” vatandaşı olan bireyler -Foucault’ya göre uyruk; Bourdieu’ye göre fail- normlarla, makro veya mikro söylemlerle inşa edilir.

Güvenlik teorilerinin merkezinde olmayan ama “sembolik iktidar”, “sembolik şiddet” ve habitus kavramlarıyla klasik teorilere yeni bir açılım getiren Bourdieu kavramlarıyla da konu ele alınmıştır. Foucault’nun argümanlarıyla benzer olarak Bourdieu de iktidarların kamu güvenliği için illa fiziksel şiddet tekeliyle ellerinde bulundurmalarına gerek olmadığını; zaten sembolik şiddetten dolayı iktidar düşüncesinin bireylerin zihinlerinde her an yerleşik olduğunu ifade eder. Bu anlamda bireyler (failler) doğumlarından itibaren içselleştirdikleri normlardan dolayı yani habitusları gereği bunun farkında değildirler ve bu bilişsel süreci yeniden üretirler. Bununla birlikte Bourdieu ve Foucault’nun ortaklaştığı nokta; her insan ilişkisinin bir dereceye kadar iktidar ilişkisi olmasıdır. İktidarların uzuvları haline dönüşen aktörler farkında olmadan sembolik düzenin devamına ve dolayısıyla tahakküme katkıda bulunurlar. Bu noktada hem Bourdieu hem de Foucault; Hobbes, Locke, Rousseau gibi klasik devlet teorisyenleri ile Marksist devlet görüşünün eksik kaldığını vurgulayarak oluşturdukları bakış açısı ve kavramlarla devlet teorilerine yeni bir boyut eklerler.

Sonuç olarak; günümüzde sert müdahale kullanımına yönelik olan şiddet araçları yerini gücünü bilgiden alan kimliklendirme sürecine bırakmıştır. Bu doğrultuda güvenlik, iktidarın kurguladığı söylemin güvencesi haline gelmiştir. Bugün bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı büyüme ile de “akıllı kentler” adı altında kentlerin tamamına yerleştirilen dijital gözetim kameraları veya Covid-19 pandemisiyle uygulamaya konulan yeni teknolojiler bireylerin açık kent hapsanelerinde yaşamalarına neden olmuştur. Sürekli takip edilme duygusu, aktörlerin düzenin dışına çıkma hissiyatlarını başlamadan bitirmekte, sorgulamalarına dahi imkân bırakmamaktadır. Düzenin makul vatandaşları kendilerini mahkûm eden bu sisteminin farkında olmadıkları gibi bir de gönüllü askerleri olarak devamını sağlamak amacıyla canla başla çalışırlar. Fakat buradan Foucault ve Bourdieu analizlerinin karamsar olduğu sonucuna varılmamalıdır. İçinde bulunduğu sisteme hapsolan ve buradan kurtulamayan pasif birey kurgusu her iki teorisyen için de doğru değildir. Bilakis Foucault ve Bourdieu’yü birleştiren şey tarihsel olarak inşa edilen bu sistemi ve sistemin ön kabullerini sorgulayarak, bazı şeyleri değiştirerek, var olan kabulleri başka yönüyle ele alarak bize kesinmiş gibi görünen olguların aslında öyle olmadığını ortaya koymaktır. Bu yüzden iki teorisyen için de tarihsel olarak kurgulanan bu iktidar ilişkileri su yüzüne çıkarılıp egemen olabilmek için mücadele edilirse siyasi anlamda yıkılabilir.

Kaynakça

Akdağ, G. (2015). Gözetim toplumu teorilerinin tarihsel ve teorik bir incelemesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* (Çev. A. Tümerterkin). İstanbul: İthaki Yayınları.

Apple, M. (2006). *Eğitim ve iktidar* (Çev. E. Bulut). İstanbul: Kalked Yayınları.

Best, S. ve Kellner, D. (2016). *Post modern teori: Eleştirel soruşturmalar* (Çev. M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Beyazıt, E. (2020). Çoklu kriz ortamında salgın ve kentler. K. Karışmaz (Ed.), *Covid-19 Sürecinin Ekonomik ve Sektörel Etkileri* (ss. 301-326), Ankara: İKSAD Yayınev.

Biricik, A. (2008). Çürük raporu ve Türkiye’de hegemonik erkekliğin yeniden inşası. Ö. Heval Çınar ve C. Üsterci (Ed.), *Çarklardaki Kum: Vicdani Red* (ss. 143-152), İstanbul: İletişim Yayınları.

Bilgiç, E.Ç., Kavas Bilgiç, A. ve Peker, Y. (2020). *Salgın hastalıklarla mücadelede yeni bir dönem mi başlıyor? ‘Akıllı kentler’ Bu sürecin neresinde konumlanıyor?.* Değerlendirme Notu, Türkiye Ekonomi Politikaları Vakfı, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1589430946-0.Salgin_Hastaliklarla_Mucadelede_Yeni_Bir_Donem_mi_Basliyor_Akilli_Kentler_Bu_Surecin_Neresinde_Konumlaniyor.pdf (Erişim tarihi: 9.07.2021)

Bourdieu, P. (1980). *Le sens pratique*. Paris: Edition de Minuit.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: social critique of the judgement of the taste* (Fransızcadan İngilizceye Çev. R. Nice). Cambridge: Harvard University Press.

Bourdieu, P. (1986). Habitus, code et codification. *Actes De la Recherche en Sciences Sociales* 64(1), 40-44.

Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory* 7(1), 14-25.

Bourdieu, P. (1990). *In other words: Essays toward a reflexive sociology*. Stanford: Stanford University Press.

Bourdieu, P. (1997). *Méditations pascaliennes*. Paris: Edition du Seuil.

Bourdieu, P. (2002). *Question de sociologie*. Paris: Les Editions de Minuit.

Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler* (Çev. H.U. Tanrıöver). İstanbul: Hil Yayınları.

Bourdieu, P. (2012). *Sur l’état: cours au Collège de France (1989-1992)*. Paris: Edition du Seuil.

Bourdieu, P. (2014). *Seçilmiş Metinler* (Çev. L. Ünsaldı). Ankara: Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm* (Çev. B. Yılmaz). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2016). Devlet üzerine: College de France dersleri (1989-1992) (Çev. A. Sümer). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bourdieu, P., Christin, O. ve Will P. (2000). Sur la science de l'Etat. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* (133), 3-11.

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2014). *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar* (Çev. N. Ökten). İstanbul: İletişim Yayınları.

Copet-Rougier, E. (1989). Başsız bir toplumda görünen ve görünmeyen şiddet: Kamerun'daki Mkakolar, antropolojik açıdan şiddet. D. Riches (Ed.), *Antropolojik Açıdan Şiddet* (Çev. D. Hattatoğlu), Ayrıntı Yayınevi: İstanbul, 69-92.

Curtis, A. (2002). The century of the self (Sinema Filmi). https://www.youtube.com/watch?v=4PyN-_tzFI8 (Erişim tarihi: 18.03.2019).

Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da bilgi, iktidar ve özne ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 5(1), 512-523.

Dictionnaire de Littré (2021). *Sujet définition dans le dictionnaire littré*. [http://littrereverso.net/dictionnaire-francais/definition/sujet_\[2\]/71060](http://littrereverso.net/dictionnaire-francais/definition/sujet_[2]/71060) (Erişim tarihi: 17.02.2021)

Dursun, O. (2018). Toplumu Pierre Bourdieu ile düşünmek. *Global Media Journal TR Edition* 8(16), 63-123.

Elias, N. (2013). *Uygarlık süreci* (Cilt 2; Çev. E. Özbek). İstanbul: İletişim Yayınları.

Foucault, M. (2003). *İktidarın gözü* (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2004). *Toplumu savunmak gerekir* (Çev. Ş. Aktaş). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Foucault, M. (2005). *Özne ve iktidar* (Çev. O. Akınhay ve I. Ergüden). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2008). *Siyaset, sosyoloji ve toplumsal teori* (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.

Foucault, M. (2018). *Cinselliğin tarihi* (Cit 1; Çev. H.U. Tanrıöver). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Giddens, A. (2020). *Modernliğin sonuçları* (Çev. E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Hobbes, T. (1993). *Leviathan* (Çev. S. Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu'nün kuramı ve sosyolojik kullanımı* (Çev. Ö. Elitez). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine Bir Çözümleme.

- Koytak, E. (2012). Tahakküme hükmetmek: Bourdieu sosyolojisinde toplum ve bilim ilişkisi. *Sosyoloji Dergisi* 3(25), 85-101.
- Micaud, Y. (1991). *Şiddet* (Çev. C. Muhtaroglu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ökten, N. (2014). Devlet üzerine son bir hesaplama. *Cogito Dergisi* 76, 79-88.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu sosyolojisi ve simgesel şiddet. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sapiro, G. (2015). Habitus: history of a concept. J.D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social ve Behavioral Sciences* 10, 484-489.
- Say, Ö. (2015). İktidar ilişkilerine indirgenmiş babalık imajı ve postyapısalcı otorite analizin çelişkileri. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5(2), 139-151.
- Swartz, D. (2002). The sociology of habit: the perspective of Pierre Bourdieu. Vol. 22, 61-69.
- Swartz, D. (2011). *Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi* (Çev. Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şişman, N. (2006). *Emanetten mülke: Kadın, beden, siyaset*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Thompson, J. (2008). *Medya ve modernite* (Çev. S. Öztürk). İstanbul: Kırmızı Yayınevi.
- Tutal, N. (2017). Pro patria mori ve obsequium. *Varlık Dergisi* (1320), 9-18.
- Weber, M. (1996). *Sociologie des religions* (Fransızcaya Çev. J.P. Grossein). Paris: Gallimard.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve Toplum* (Cilt 1; Çev. L. Boyacı). İstanbul: Yarın Yayınları.
- Yarım, U. S. (2019). Güç ilişkilerine ve tahakküm alanlarına farklı bir bakış açısı Pierre Bourdieu düşünümelliği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Extended Abstract

Nation- State centralized human in its discourse by doing so human being and its corps has gained a value. Life of human is re-constructed as a useful subject to power. Therefore security, by meaning of saving-life has become the most sensible object in modern state era. In result, the narrative of public security always has primary place in the political agenda. The modern state ensures public security by instilling self-discipline in individuals and by raising “reasonable citizens” with value judgments rather than law enforcement and violent (Giddens, 2020: 62). According to Elias (2013: 305-308); instead of controlling individuals one by one, the State injects the whole “right” behaviors that it determines into the consciousness of

individuals from a young age. These habits and behaviors that work automatically are the security tools used by today's governments. Nowadays with the discussion of security policies, the balance of security and freedom is problematized again. The main purpose of this study is to discuss the relations of domination, which are hidden under the name of secure community, by Foucault and Bourdieu theses. In this context, a reading of domination by two theorists is carried out by highlighting the common and separate points, which they bring new extensions to the phenomenon of supervision and monitoring. In this sense; in the first instance, Foucault's concepts of bio-power and disciplinary power are used. Subsequently, Bourdieu's theoretical framework such as "symbolic power and symbolic violence", habitus, field, capital, doxa, symbolic order, is treated to make new conclusions about security. According to Foucault (2005) and Bourdieu (2006) who maintain the phenomenon of security in a different manner, the difference between the modern period and the previous period is; States instead of holding a monopoly of physical violence, such as police and soldiers; design reasonable, normal and disciplined citizens in accordance with established rules and standards.

In this research, the methods of dominant powers that produce discourse over bodies that make it possible to control the functioning of the body and ensure the obedience of the body are explained from the perspective of Foucault. At this point, Foucault's (2004: 247) aim is to reveal how the individual is constructed and formed by which discourses. The individual is constructed neither by pressure nor directly by the force of law; on the contrary, the individual is a product of experience. In other words, individuals who are "reasonable" citizens of the "normalized" society are built with norms, macro or micro discourses. The subject is also discussed with Bourdieu (2016) concepts, which are not at the center of security theories but bring a new expansion to classical theories with the concepts of "symbolic power", "symbolic violence" and "habitus". Similar to Foucault's arguments, Bourdieu (2016: 149) argues that the governments do not necessarily have a monopoly of physical violence for public safety; he expresses that the idea of power is always embedded in the minds of individuals because of symbolic violence. In this sense, individuals (agents) are not aware of this due to the norms they have internalized since their birth, particularly their habitus, and they reproduce this cognitive process. The point that Bourdieu and Foucault have in common; every human relationship is a power relation to some extent. Actors who have become extensions of powers unwittingly contribute to the continuation of the symbolic order and thus to domination. At this point, both Bourdieu and Foucault; they add a new dimension to the theories of the state with the perspective and concepts they have formed by emphasizing that the Marxist view of the state is incomplete with classical state theorists such as Hobbes, Locke, Rousseau.

Consequently; nowadays violence tools for the use of severe intervention have been replaced by the "credentials process" that takes its power from information. In this direction, security has become the assurance of the discourse

*Bir Araç Olarak Güvenlik: Bourdieu ve Foucault Okumalarıyla “Tahakküm” Üzerine
Bir Çözümleme.*

constructed by the dominant power. In the 21st century with the rapid growth in information and communication technologies, digital surveillance cameras installed in all cities under the name of “smart cities” have caused individuals to live in open urban prisons. Reasonable citizens of the order are unaware of this system that condemns them, and they work diligently to ensure their continuation as volunteer soldiers. In the symbolic order, the state automatically disciplined individuals who do not question the established order and submit to it because it influences the minds cognitively and symbolically. Individuals also endorse the established order and the power of power as per the implied agreement they have made with the state. Therefore, obedient souls who follow the rules do not go out of order and a secure society is created in accordance with the wishes of the ruling class.